

UNAMUNO, Euskal olerkari

Aurten ezta egunerokorik ez aldizkaririk gelditu, andik edo emendik, Unamuno'ri ukutu gabe. Bere uts eta guzi ere, gizon jatorra gendun noski. Beraz bere burua ez omen zun ulertzen; ezta ez dute ulertu, aren barne-osineraio ez dira iritxi, aurten aretat itz egin duten asko ere. Gizon sakon olerkari-tza nunbait.

Bilbao'n jaio zan 1864'ko iraillaren 29'an, gaur 16'garren zenbakia daraman Erronda kalean. Umetan karlista gerrak atera zitun dunbortsak entzuna zan. Batxiller ikasketak Bilbao'n bertan egin ondoren, 1882'an, lendik oso Jainkozale bazan ikas-arlo nagusiak osatutzeko. Ango giro ustelak eraginda edo, 1882'an, lendik oso Jainkozale bazan ere, erlijio-gauzak bertanbera utzi zitun. Zer gerta zan gazte aren biotzean? Garai artan Europa'ko jakinlariak etzuten nai Jainkoren beuren ikas-sailletan, eta Jainko gabe izatea aunditzat zeukaten Gure gazte ere aien arteko egin zan; baiña bizitza guzian jarraitu zion odolean zeraman euskal ezten fedetsua. Naita ere ezin izan zun egundo beragandik bota. Eta garraxika dabilkigu estu ta larri bere bizitza luze guzian.

Garraxi dira bere idatziak; garraxi ta oiu biziak dira, batez ere, bere olerkiak (poesiak). Berrogei urteko zala asi zan olerki idazten; eta ez ifloren bidez, bere-berea asmatu ta andik ihilliko zaigu beti. Latza degu geienik aren poesi-azala, musika gutxikoa: ortarako gai zan arren, erzun azalkeririk nai, giar utsa bai-zik; barne-muñña nai zun pentsamentuz ta biotz-ikaraz ondo beterik. Unamuno'k auxe gura zun, olerkiak ondutzean batez ere: pentsamentu batek, naiz barren-zauskada batek, naiz munduko ikuskizun batek sortu-azitako liriku dardara bertso itxuran ezilkortu. Eztu beste asmorik, eta nere iduriz, lortu zun xede ori egin zitun olerki-lan bikaiñetan.

Ona bere poesi liburu batzuk: «Poesías» (1907), «Rosario de sonetos líricos» (1911), «El Cristo de Ve-

lázquez» (1920), bere oberena nunbait; «Andanzas y visiones españolas»-en azkenean datozenak (1922), «Rimas de dentro» (1923), «Teresa» (1924), «De Fuerteventura a París» (1925), «Romancero del destierro» (1928) eta argitaratu gabe utzi zun «Cancionero». 1928'ko otsaillaren 26'an asi zan Kantutegi au idazten, eta egunero, bederatzi urte luzetan, jarduna degu idatzi ta idatzi: 1936'ko lotazillaren 28'koa du azkena, il zan baiño iru egun aurrerago idatzi zuna. «Cancionero» au Buenos Aires'ko Losada etxe argitaldaria irarri zun 1953'an; guztiz 486 orrialde ditu, ta 1755 olerki laburrak geienak.

Idatzi zitun libururik geienak bezela larritasunez gainezka dauzkagu aren olerki guztiak. Askotan, gainera, Jainko-billa dabil aspergaitz. Larri ta kezka oien artean bazuen beste berezi bat: erri-maitasuna, Unamuno'k bota zitun ifioiz bereak eta bi gure gauzen aurka, gure izkuntza bereziaren kontra. Baiña maite zun euskal lurra, maite zitun bertako gauza ta gizonak. Odolak onantz bultz eragiten ziola esan genezake. Bein, aspaldiko lagun zar batekin topo egin zun Bilbao'ko kale batean. Aren poza! Biotz-ikara gozoz agertzen zaigu *Bilbao* deritzan poesi ontan:

+Gaur gozartu zaitut, Bilbao, Goi-
[zetik
urilagun batekin txil ein det bidean,
neu lez zure seme bat, bere zorionez.
Ibaizabal'en argia aren begietan
eta gogoa bere izketa doinuan,
zaintsu ta urduri bere naro goza-
[tsuan,
zure kide ta antzeko, ene uri maite.

Nere eskuetan euki nuen luzaroan
aren esku ardura gaberik utzia,
eta agur egitean, neretzat, niñean:
gizaseme guztiok anai gera ziur,
Bilbao aundiago bat mundu guztia».

Gaztel-arlorra iges egin zigun, tamalez, gaztetan: Azkue'k, Txomin Agirre'k eta beste askok bezela gurean ari izan ba'litz, jakin ez nolako indar-bultzada emango zion gure izkuntzari bereziki. Jakinlari, nobelagille ta olerkari punterengo bezela mundu guztian ezaguna degu. Ta idaztean, bertsoz beintzat, euskeraz egin zitun bere lenengo saloak. Orainarte bi ditugu ezagun, biak bere lengusu Arantzadi'tar Telespor'ek Barcelona'n eskuz idatzi ta gorderik zeduzkanetik artu 1937'an Arrategibel'ek Paris'ko *Euzko De-yan* argitara emanak. Bata, *Gabon-abestia*, nere olerki bilduman (676'garren orrialdean) sartu nuen eta N. Etxaniz'ek ere aldizkari ontan aurtengo urrillak 4'an eman zigun.

Bigarrena emen doa. Aberkoia berau: gaztetan egiña, ta ezta arritzekoa, esan degunex karlista gudaketa ikusia baitzan. Bere adiskide maite Domingo Ellakuria jaunari eskeiñi zion, eta berberak dionez, Probintziko euskeraz ondua dago.

GORA

Nun daude orain, anayak,
gure lege zarrak?

AITA ONAINDIA

nere erriko bakarrik
nik dakust negarrak.

Errekatxuak daude
negarrez betiak,
gure biotzak ere
gaixo ta illunak.

Ta nik aditzen nuen,
aur batek zanean,
nere erriko kantak
mendien artean.

Gure aiten Jaungoikoa,
barkatzen gaituzu?
Gure biotzen miña,
ah, Jauna, dakusu!

Bada nik ora in dakust
malko ta negarrak,
ta dantzut nere erriko
miñaren oyuak.
Jauna, guk biar degu
zure argi garbia;
guk eskatzen zaitugu,
gure Jauna, argia.

Egiaren eguzkia
argitzen dituen
munduko garbiarik
zillarria bezela.

Maite gaitzen beti,
gure maite anayak,
eta izango gera
biotz baten danak.

Zuek esaten dezute:
«Aurrera, aurrera!»
«Gernika'ko arbolak!»
erantzun da, «Gora!»

Gora ta zeruraño
joango gera emetik,
txoritxuak bezela
gora-goraturik.

Dakizute, anayak,
zeren gure arbola
ain makurturik dago
ta mastrikatua?

Zeren ura biar du,
izerdiko euria
ta amorioko bero
euri ta beroa.

Atozte, nere anayak,
gure erri ikustera:
ereun batek ura
orain, bai, dagola.

Gure Jaungoiko andia!,
lajatu etzazula
zure seme txikiak
izango dirala.

Ba-dira une batzuk argi lar ba-geak; ala ere, asi-berri batentzat ezta olerki kaxkarra. Arrese-Beitia'ren *Gernika'ko Arbolari* ta olakoak irakurri ondorean, egiña da nunbait. Garai artan, gainera, euskal foruak galtzean, moda zan olako neurtitzak abestea. Ez dakigu nunbait agertuak diran. Dana dala, erderazkoe-tan lakoxe kezka ta urduritasuna erakusten du euskerazko bi aietan ere. Jainko-lera ta aberri-lera ziran, noski, Unamuno'ren biotz-barnean min eta kezkarik biziena sortu ta iraun-azi zutenak.

TEAN

Carlos Santamaria'k

este aldean jarri bear dala diote, tres-e-jostallu izango balitzakean bezela, ko usteak, zoroen asmaketak eta txametsak besterik ez dira olerkarien enez.

lertia ta bertsoa nahastan dute. Beste ia eta sentimentalismoa bat direlako de.

ieraziko diegu poesi gausa serioa ta lala eta gure Gaudiaga, Aresti ta ama-

OSBORNE Y C.ⁱⁿ S. A.